

CSAPÓ CÉHEK ÉS POSZTÓMANUFAKTURÁK A XVIII-XIX. SZÁZADBAN
VESZPRÉM-ÉS KOMÁROM MEGYÉBEN

A dolgozat a Veszprém és Komárom megye területén található csapó céhek, valamint a Komárom megyei majki posztómanufaktura kapcsolatát vizsgálja. A vizsgálat azért szűkült a majki manufaktúrára, mert a XVIII-XIX. századi Veszprém és Komárom megyei manufaktúrák közül ez készített a csapó céhekkel azonos terméket.

A dolgozat először a csapó mesterség fogalmát tisztázza. A csapók a magyar racka gyapjából szövésel durva posztót állítottak elő, amelyet kallással tömörítettek. Az elkészült szűrőket, melyeket, hogy a ruhadarabtól megkülönböztessük, végszűrnek nevezünk, a szürszabók dolgozták fel. A XVIII. század végére végszűrűből már csak a dísztelen és a cifra szűrők készültek. A szürviselet és a cifraszűr divatjának elmúltával a mesterség is kihalt.

Veszprém és Komárom megye területén csapó céhek voltak Devecserben, Palotán, Pápán, Tapolcafőn, Veszprémben, Komáromban és Tatán. A dolgozat elsősorban a veszprémi, palotai és a tatali csapók anyagára épül.

A céhállításokat a céhleveleken keresztül ragadja meg a dolgozat. A céhlevelek három típusa különböztethető meg:

1. A földesúr, város által kibocsátott céhlevelek
2. A Mária Terézia által kibocsátott szabvány céhlevelek
3. A XIX. század elején elrendelt céhlevél-megújítás során kiadott céhlevelek

Forrásértéke elsősorban az első csoportba tartozó céhleveleknek van. Belőlük megtudhatjuk, hogy mikor, kitől kölcsönzik artikulusait a mesterek, követhető a kölcsönzés útja, az esetleges változások a céhlevelekben. A Veszprém megyei csapó céhlevelek forrása az 1608-as pápai céhlevél. A többszörös kölcsönzés és átvétel a céhleveleket a XVIII. század közepére tipizálja. Annak ellenére, hogy a mesterek más, szomszédos céhektől kölcsönzik a céhstatutumokat, nem beszélnek filialitásról.

A dolgozat a továbbiakban foglalkozik a műhelyek felszerelésével, a nyersanyag-beszerzéssel, a termékértékesítéssel, a mun-

-kaerő, a mesterek kétlakiságának kérdésével. Megállapítja, hogy a gyapjút a mesterek közösen vették Heves, Békés, Csongrád, Csanád megyei juhos gazdáktól vagy kereskedőktől.

Az elkészített végszűrőket a csapók a szürszabóknak adják, az évente készített mennyiségről ezért csak elvétve maradt fenn adat. A XIII. század végétől kezdődően az Oeconomia Commissio megrendelése /ágy-, illetve lótakarók készítésére/ fontos szerepet játszanak a csapó céhek termelésében. Az 1828-as országos összeírás szerint a mesterek közül csupán egy-kettő tud egész éven át segéddel dolgozni. Ugyanakkor napirenden vannak a szomszédos helységekből levő céhek közötti viszályok egymás legényeinek elcsalogatása miatt. A munkamegosztást minden esetben a mester vagyoni állapota és gazdaságának szerkezete határozza meg. A kétlakiság XIX. századi megerősödésével függ össze a műhelyek felszerelésének a XVIII. századihoz képest szegényebb volta.

A problémák, melyekkel a XVIII. század végétől kezdődően a csapó céheknek szembe kell nézniük - s melyek aztán a csapó céh kihalásához vezetnek -, a következők: a gyapjuárak emelkedése, a kereskedők térhódítása, a viseletváltozás, a manufakturák megjelenése.

A gyapjuárak emelkedése a XVIII. század közepétől követhető nyomon, és a mestereket elszegényíti, mert lehetetlenné teszi, hogy a szegényebb mesterek a termelésbe bekapcsolódjanak. A kereskedők megjelenése szintén hasonlóan hat. A viseletváltozás igen érzékenyen érinti a csapókat, s a fellépő keresletcsökkenést csak ideig-óráig ellensúlyozza a cifraszűr viselet mintegy fél évszázados uralma, valamint a katonai megrendelések.

A majki manufaktura, amely 1807-1860 között áll fenn, az első nem céhes versenytársa a csapóknak. Alapítói - Mauthner, Kadisch és Kanitz - nagykereskedők, akárcsak a későbbi tulajdonos, Oestreicher. A manufakturat 35.000 forint tőkével a bécsi haditanács ösztönzésére alapítják hadiszállítások céljából. A béke beköszönésével az üzlet pangani kezd.

A manufaktura és a környező céhek viszonya 1826-ig zavartalannak mondható. Ekkor a Veszprém és Komárom megyei csapók együttesen lépnek fel a legényeiket elcsaló manufaktura ellen. Az ügy 1826-ban eredmény nélkül elalszik. A pereskedés kezdő éve.

nem véletlen: a gyapjuválság olcsó árait a mesterek kihasználták, több gyapjut vettek, így több legény is kellett a feldolgozáshoz.

A manufaktura igazi veszedelmes voltát csak a Wessl testvérek által felállítandó "fábrica" elleni harcuk idején ismerik fel. Ekkor /1853-54/ már látják az elszegényedett csapómesterek, hogy ha nem tudnak a szórt manufakturat létrehozó, s pokrócot, szürt áru-
ló Wesslekkal versenyezni, akkor hogyan tudnának a létesítendő "fábrikával" versenyezni.

Az 1850-es évek a mesterség válságát mutatják: a szür iránti kereslet csökkenőben van, a mesterek az 1848-49-es hadiszállítások okozta anyagi kárba elszegényedtek, nem egyeduralkodók már a szürkésítés területén sem. A mesterek szegényebbje napszámba jár, a módosabbja saját gazdaságát műveli. Az 1872-es céheket megszüntető rendelet a mesterség kihalásának folyamatát csupán meggyorsítja.

Csajági Réka

PULSZKY FERENC AMERIKA-KÉPE

Viszonylag ritkán idézett, nagyjelentőségű alakja a magyar történelemnek és irodalomnak Pulszky Ferenc. Ez a múlt században élő, kivételes tehetségű és műveltségű politikus, diplomata, régész, történész, író és tudós olyan hatalmas életművet hagyott maga után, amely roppant tanulságos és nagy forrásértékű.

Pulszky felvidéki, polgárosodó középnemesi család sarjaként 1814-ben született Eperjesen. Már kora ifjúságától kezdve érdekelte az archeológia, művészet, történelem, minthogy családjában ez már hagyománynak számított. A reformkori országgyűlések aktív részese és hosszú ideig Kossuth egyik legbensőbb barátja volt. A szabadságharc idején elsősorban külpolitikai, diplomáciai téren